

Department of Turkish Studies and Inner Asian Peoples
Faculty of Oriental Studies
University of Warsaw

Varşova Üniversitesi
Şarkiyat Fakültesi
Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü

Discussions on Turkology

Questions and Developments of Modern Turkology Studies

Türkoloji Tartışmaları
Başarı ve Zaaflarıyla Çağdaş Türkoloji

EDITORS/EDİTÖRLER

Öztürk Emiroğlu
Marzena Godzińska
Filip Majkowski

Warsaw 2014

On the Word *Bolay ki* in Anatolian Turkish Texts / Anadolu Türkçesi Metinlerinde '*bolay ki*' Sözü Üzerine

Looking at the historical texts of Anatolian Turkish much evidence can be observed showing the use of the clause *bolay ki* in company with the verb conjugations bearing the expressions of wish. This use, which is seen in *Tarama Sözlüğü* from the 14th to the 19th centuries in various works, is discussed in some Turkish grammars. For example, Jean Deny talked about this use in both "optative conjugation" and "prepositions" parts in his grammar. In addition, this use is discussed in grammars written by Europeans in different centuries. This subject is also taken up in Muharrem Ergin's grammar. An example taken from Vasıf in the 19th century can be given as a model for the use of the word in *Tarama Sözlüğü*: "Baban vereydi seni *bolay* kim mevaliye / Sayende biz de taşınırız belki yalıya". This example and similar examples are striking.

This word should be seen as *ola ki* in Anatolian Turkish, but it is seen with / b- / initial sound and -ay particle in Eastern Turkish. The evaluation of the reasons for the difference in appearance in Eastern and Anatolian Turkish will be useful. The comparison of the use of the properties of the same structure in Eastern Turkish texts and Anatolian Turkish is important for the evaluation of the relations between the East and West Turkish written languages. In an article, which studies the *ola* preposition in old Anatolian Turkish texts, attention is also directed to this subject. In this paper similar and different aspects of the use of Eastern Turkish and Anatolian Turkish will be studied in particular. The source of the use, which is coming from Eastern Turkish and appearing in Anatolian Turkish as well, will be discussed. Discussion of confusion in terms of dialect by examining this and similar examples in different ways will contribute to this subject. Comparison between historical dialects is a desideratum in the field of Turkology.

Key words: language, Anatolian Turkish, *bolay ki*

1. Anadolu Türkçesinin tarihi metinlerine bakıldığında çoğunlukla istek ifadesi taşıyan fiil çekimleriyle beraber *bolay ki* ibaresinin kullanıldığını gösteren birçok tanık görülmektedir. *Tarama Sözlüğü*'nde XIII. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar değişik eserlerde kullanıma rastlanmaktadır. *bolay ki/ kim* yanında kimi zaman da *bola ki/kim* ve daha yaygın olarak da *ola ki / kim* görülür.

Kelimenin kullanımını için *Tarama Sözlüğü*'ndeki XIX. yüzyılda Vasıf'tan alınan tanıktan başlayarak geriye doğru örnekleri değerlendire-

biliriz. “Baban vereydi seni *bolay* kim mevaliye/ Sayende biz de taşınırız belki yalıya (Vasıf.XIX. 40)”. Keçecizade İzzet Molla Divanından alınan XIX. yüzyıldaki bir başka tanık: “İzzet bolay ki Sur-ı Srafil uyandıra/ Geldi sabah-ı haşre ne saht oldu hab-ı çarh (Molla.XIX.224)” (TS 636).

XVII. XVIII. yüzyıllardan Naima tarihinden ve Sabit divanından tanıklar: “Affetmeleri ihtimali baittir. Biz sa’y ederiz bolay ki halâs edebileydik (Sabit. XVII-XVIII. 24)”; “Bolay ki hıfzede Allah ol duadan kim/ Ola dilenci münacatı gibi bite’sir” (Naima. XVII-XVIII., 3, 87) (TS 636).

XVII. yüzyılda Haleti Divanı ve Solakzade tarihinde de tanıkları: “Düş Mecnun bolay ki yanıma ruz-i kıyamette/ Anınla söyleşeydim çektiğim âlâmı fırkatte” (XVII. 433); “A’yan-ı devlet biri birine bed-dua etseler bolay ki Sultan Selim’e vezir olasın derler idi” (Solak.XVII. 299, 2) (TS 635).

XVI yüzyılda, Zehrü’l-Kimam Tercümesi, Mihr ü Müşteri, Aşık Pazşazade Tarihi, Sırrü’l-Esrar, Şehname Tercümesinde de bolay görülür: “Varalım ol sâliha hatuna gel / Ola yüzünden bela bolay ki hall” (Zehr. XV. 62); “Didi Mihr ana tut dilin hoş var/ Ola âsan bolay ki bu düşvar” (Miri. XVI., 135); “gel var su kenarına anlara istimalet eyle, bolay ki Rumillü seni görücek bize meyleder” (Aş.XVI., 58); “Bu ılanlar bu pervaneler bolay ki yürüyüşümüz ana hoş gele deyü seğirdürler. Beğenmek anın beğenmesidür” (Sır XVI); “Dedi Behram gel bir çare eyle/Bolay ki edevüz gitmeğe hiyle” (Şeh.Ş. XVI. 944) (TS 635).

XV. yüzyıl Mesihî Divanı, Ebamüslimname, Düsturname-i Enveri, Cinanü’l-Cenan, Tefsir-i Ebulleys Tercemesi, Salatinname, Müzekki’n-Nüfus, metinlerinde de kelime görülür: Aldı eline tîr-i kaza vü keman ecel/ Bolay ki beni eyleye ya Rap nişan ecel (Mesihî, XV. 73); Anın havfinden kaçarız, duymadın bolay ki geçibilelim (Müslim, XV. 1, 127); Çıka kâfir kılmağa seninle ceng/ Son demi bolay ki kıram çok firenk (Enveri. XV.70); Ben dahi ana öyküneyim. Bolay ki ol a’lâ mertebeye ben dahi yetişem. (Cinan. XV. 48); Meliklik bizim sıptımızdan olsa gerek, ana mal verilmedi, bola kim bizim üzerimize harceyleye (Leys. Ar. XV. 133). Tatalım fal seni bu işümüze /Gele bolay ki eylik başumuza (Salatin, XV. 197); Bize nasihat edin, sizin mübarek nefesinizden bizim bu ölü gönlümüz bolay ki dirile. (Müz. XV. 43) (TS 635).

XIII. ve XIV. yüzyılda Yunus Emre, Yusufu Zeliha, Hamzaname, Antername, Süheyl ü Nevbahar, Dede Korkut metinlerinde kullanılım görülür: “Geri feryad ede bu gez beni kon / Bolay ki ala idi tâliim ön” (Yunus XIII-XIV. 30); “İletin anı atama kim sevine /Ağlamaktan ol bolay ki avına” (Yuz.Şeyd.XIII. 89); “Bolay ki ahım göre esirgeye / Özü göyne bana bir kez söyleye” (Yuz. Şeyd. XIII. 59); Bolay kim bir tarik ile katledip kutulavuz didiler., ...göreyin seni, bolay ki her gün böyle birin getiresin” (Hamza. XIV. 1, 143); “Bolay ki ol Beni –Kinâne esirlerin kurtaram, Vara araya,

bolay ki bir iz bula” (Anter. XIV. 2, 705); “Bola kim bir iş ola tedbir ile / Savaş karılsa çeri kırıla” (Süh. XIV. 179); “...Deli Dumrul aydur: ...gel gidelim ikisinden biri bolay ki canın vere algıl” (Dede. XIV. 83) (TS 635).

Tarama Sözlüğü dışında da kullanımın tanıklandığı eserler vardır: *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*’nde, “Ey birader, bunlar bizim izimiz gördüler, bunlar bize de gelirler, bire meded, *bolay kim* Ahlat kal’asına düşebilsek” deyüp atlara ikdam edince Taht-ı Van hâkiminin bize on aded verdiği refikler Van deryası kenârında kaldılar” (EÇS 2001: 22, 13b); *Der-Medh-i Piri*’de “Her birisi ma’kulın göricek *bolay ki* ma’kuldan ayrılmayalar dirler” (35a7-8) (Aydın, 2007, s. 68); Risaletün’n-Nushiye’de “Girü feryad ider bu kez beni kon /Bolay ki olaydı tali’üm ön” (Gökalp, 2009, s. 307) vd.

2. Tarihi kaynaklarda Anadolu Türkçesinde *bolay* kullanımı için birçok kayıt görülmektedir.

2.1. Anadolu Türkçesinin 16.yüzyılda yazılmış ilk grameri *Müeyyessiretü’l-Ulum*’da Bergamalı Kadri “bolay (7) harfdür ki temenni manasın ifade eyler. Şelle de bu ma’nayadur. Ola ki de bu ma’nayadur; lakin bu kadar vardur ki suret-i müstakbelde getirilmişdür.” diyerek gelecek zamanda kullanıldığına işaret etmiştir (MU 2002: 54).

Bergamalı Kadri kaydında *şelle* olarak verilen kelime, kimi Eski Anadolu Türkçesi metin yayınlarında *şalla* olarak okunan kelimedir; *inşallah*’ın kısaltılmış şekli olarak değerlendirilen kelime, “Allah isterse, Allahtan dilerim” anlamları ile temenni ifade eden bir ünlem olarak tespit edilmiştir (Tiken 2004: 128).

2.2. Avrupalılarca 16. yüzyıldan itibaren Anadolu Türkçesi üzerine yazılan sözlük ve gramerlerde *bolay ki*, *bola ki* sözü görülür.

Onaltıncı yüzyılda Agenti’nin notlarında bola ki ‘ola ki, belki’ I 60b bollachi ‘forse(belki)’, I 136b bolacchi ‘forse’ açıklaması görülür (Adamoviç 2009: 144). Aynı kitapta, ola ki, belki I 60b ola ‘forse’ I 136a ola ‘forse’ Ghider ola ‘e ua forse’ sözü de bulunur (Adamoviç, 2009, s. 220). Agenti, notlarında I 60b’de *Forse* karşılığında “şayet, belki, bolaki, ola, acep” anlamlarını vermiştir- (Adamoviç, 2009, s. 84).

On yedinci yüzyıl Türkçesinin eşanlamlılar sözlüğü olma özelliğini taşıyan Parigi’nin sözlüğünde de *bolayki*, *kaşki*, *inşallah*, *Allah istesin*, *nolaydı keşke*, *inşallah*. Dio voglia che (662); voglia iddio(2431) sözü görülür (Kartallıoğlu 2010: 204). Parigi’nin sözlüğü harekeli Arap alfabesi ile yazılmıştır. Okunuşunun çevriyazısını Parigi vermemiştir.

Molino’nun 17. yüzyılda sözlüğünde verdiği gramerinde “Dilek –‘istek ‘te her kişinin başına ‘Tanrı isterse, inşallah’ anlamında gelen bir ‘bulaiki’ (bulayki) ekleyeceksin”, açıklaması görülür (1989, s. 305). Tanış’ın çevirisi ile Dilek istek Kipi: Şimdiki zaman bulayki sevem(seveyim), sevesin, seve, bulay ki seveyiz (sevelim)... (Molino, 1989, s. 305 vd.).

Yine 17. yüzyılda Meninski'nin hem sözlüğünde hem de gramerinde *bulayki* "ne olaydı ki, kaş, kaşki" değerleriyle verilmiştir (Meninski, 2000, s. I/940). *Bulaiki* halk dili (Vul.) kısaltmasıyla verdiği kelimenin okunuşu *bulayki* 'dir. 942. sütunda 'bolluk' kelimesi *bollyk* olarak, yine 'bulmak' kelimesi *bulmak* olarak verildiğine göre kelimenin ilk ünlüsü dar yuvarlak ünlü olarak *bulayki* okunmaktadır. Meninski'nin kaynakları arasında yer alan Parigi'nin sözlüğünde okunuşa ilişkin bir kayıt yoktur. Meninski gramer bölümünde istek-gelecek başlığında 'Bulay ki ne olaki bakam' için Arapça *leyteni nazirün...*, Farsça *kâşa, kâşki kaşa vel kaşki binigerem, ...* Fransızca *Dieu vueille que ie regarde...*; 'bulay ki bakasın' için Arapça *leyteke nazirun*, Farsça *kaşki binigeri*, Fransızca *Dieu vueille que ru regardes...*, 'bulayki baka (bulajki baka)' için Arapça *leitehu nazyrün*, Farsça *kaşki binigered*, Fransızca *Dieu vueille qu'il regarde...*, 'bulayki bakavuz (bulajki baka-vuz)' için Arapça *leytena nazyrune*, Farsça, Fransızca karşılıklarını vermiştir (Meninski, 2000, s. IV/114, 115). Yine tercih-gerçekleşmeme başlığında 'Bulayki bakaydum' *leyteni nazirün*, *kaşki binigerem, ...*, *bulayki bakaydün*, *bulayki bakaidi*, *bulay ki bakaidük*, *bulay ki bakaidünüz*, çekimleri verilmiştir (Meninski, 2000, s. IV/ 115). Tamamlanmış geçmiş zaman gelecek zaman karışımı başlığında, *bulaiki* (bulaiki) bakmış olam, *bulayki* bakmış olasin (bulajki), örnekleri verilmiştir (Meninski, 2000, s. IV/115, 116). Tamamlanmış birleşik zaman başlığında, 'bulay ki bakmış olaidüm (bulajki bakmyş olaidüm)', örneği vardır (Meninski, 2000, s. IV/ 116).

18. yüzyıl metni olan Carbognano'nun *Gramatica Turca*, adlı eserinde de *bolajki*'i (çevriyazısı *bolayki*, Türkiye Türkçesi 'ola ki') görülür (Gümüşkılıç, 2005, s. VI/43). Carbognano'nun yazımında /o, u, ü, ö/ sesleri telaffuz biçimleri ile kolaylıkla ayırt edilebilir (Gümüşkılıç, 2005, s. VI/314). Buna göre okunuş *bolayki*'dir.

19. yüzyılda, Redhouse'un *Lexicon*'unda *bola-ki* "conj. May be that... peradventure that...; may it be that" (Redhouse, 1890 /1987, s. 408); *bolay-ki* conj. As bolaki. q.v. görülür (Redhouse, 1890 /1987, s. 409). Sözlükte *bolmak* fiilinde de "bolaki v.i. to be" (Obsolete. The optative bolaki is met with in old provincial books) *bolaki* için açıklama vardır (Redhouse, 1890/1987, s. 410).

Yine 19. yüzyılda yazılan Barbier de Meynard'ın Türkçe- Fransızca sözlüğünde *boulaiki* "plût á Dieu, je souhaite que... (du verbe بولمق) exclamation de style ancien et moins usitee que كاشكاش *kiaccki* ('Tanrı isterse, ne istersen', kâşkiden daha az kullanılan eski ünlem şekli)" olarak verilir (Meynard, 1971, s. 344). Meynard'ın yazımına göre kelime *bulayki* okunmalıdır.

Radloff sözlüğünde de *bulaki* kelimesi, Osmanlıca olarak *olaki* karşılığı ile kaydedilmiştir. Almanca karşılık olarak verilen 'gebe Gott!', 'Allahım ver' anlamındadır (1960, s. 1837).

Deny, iltizami- inşai ‘optatif-subjonctif’ çekimini anlatırken *bolay* sözüne de değinir. “Eski Osmanlıcada vaktiyle kullanılmış olan *bolay*-ki tabirini de bu siyga açıklamaktadır. *Bolay* (veya *bul*, *ay**) ki “=ola ki” “*plait a Dieu que..*” manasında vaktiyle olmak ve şimdi ol-mak mastarının temenni ve terecci “optatif” siygasıdır ki, mazisi: (*bolaydı ki=bol*, *-ay-dı ki*). Bu tabirin yerini bugün Farsça’nın *kâşki=keşke* kelimesi almıştır.” açıklamasını yapar (Deny, 1941, s. 374). Deny, Carbognano’nun gramerinde /o/ ile, Meninski’nin ise /u/ ile söylediğini de kaydeder (Deny, 1941, s. 374). *Kaşki* maddesinde de *kaşki*’nin *bolayki* ile anlamdaş olduğu da belirtilmiştir (Deny 1941: 288).

2.3. Anadolu dışındaki tarihi Türk yazı dillerinden Kıpçak Türkçesi gramerlerinde *bolay ki* sözünün kaynağının *bolgay* olacağına ilişkin kayıtlar görülür.

El Kavaninü’l-Küllîye li-zabti’l-Lügati’t-Türkiyye’de “*Leyte*’nin anlamı temenni olup karşılığı *keşke*’dir. *Lealle* ve *asâ* (ola ki, umulur ki) beklenti ve ümit için kullanılır ve *bolgay* ile karşılanır. Daha önce söz edildiği üzere o, beklenti ve ümitle arasında ortaktır” (Toparlı, vd. 1999, s. 39). “Temenni için Arapça *leyte* ve Türkçe *keşke* vardır terecci (ümit) terecci için herhangi bir harf, edat yoktur. Onun yerine *bolgay* kullanılır” açıklaması görülür (Toparlı, vd. 1999, s. 26).

Ebu Hayyan, *Kitabü’l-İdrak*’te Türkçede Arapçanın *leal* “keşke” manasını ifade edecek bir harfin, ekin olmadığını söyleyerek, bunların manalarının Türkçede fiil ile ifade edildiğini belirtmiştir. Örneğin “*bolgay* kim Sançar kel-gey” (keşke Sançar gelebilecek olsa). Ebu Hayyan bu cümlelerin tahlilinde *bolgay*’ı “olabilir” (V49b8, 9) manasına bir fiil olarak değerlendirmiş ve Arapçadaki (*leal*) ile birleştirmiştir (Özyetgin, 2001, s. 169).

Arapça *laalle* için Devellioğlu sözlüğünde “belki, umulur ki, ola ki. Bkz. *leyte*. (Olması mümkün olan şeyler için kullanılır)” açıklaması verilir. Bu maddenin bizi gönderdiği Arapça *leyte* kelimesine bakıldığında “olsaydı, keşke, ne olurdu (tahakkuku mümkün olmayan şeyler için kullanılır)” açıklaması görülür (Devellioğlu, 1993, s. 538). Aynı kelimeler için Arapça gramerlerde “*Leyte*, temenni (umulan, hayal edilen, olmayacak veya olması zor bir işi bildiren) harfdir: keşke gençlik gelseydi. Keşke babam yaşasaydı (hayatta olsaydı) Not: *leyte*, keşke, bari, ne olaydı, n’olaydı, ne olurdu gibi manalara gelir.” bilgisi, *laalla* için “terecci (umma, bekleme bildiren) harfidir. Bugün hava güzel olabilir. Belki yolcular şimdi gelir. Not: (*laalla*), belki, ola ki, ihtimal ki, umulur ki, muhtemelen, -bilir gibi manalara gelir” bilgisi verilir (Çörtü, 1999, s. 282).

Karamanlıoğlu, *Et-Tuhfetü’z-zekiyye*’de ve *Kavaninü’l-Küllîye*’de ‘*bolgay*’ sözünün ‘ola ki’ ve ‘belki’ anlamlarında isteğe yakın veya benzer ifadeler için kullanıldığını, Kıpçakçada doğrudan doğruya istek (temenni, iltizami, optatif) ifade denen bir kipin olmadığı bilgisini takiben verir. Karamanlıoğlu,

Et-Tuhfetü 'z-zekiyye' de 'bolgay' için Türkmençe kaydında bir yanlışlık olduğunu, çünkü –gay'ın Kıpçakça gelecek zaman eki olduğunu, eserde bu sözün Kıpçakçası olarak verilen şeklin de *ol*'dan *alay* 'öyle' gibi, *bu*'dan *bulay* 'böyle' (nşr. bolay) şekli olup ikisinin karıştırılmış olabileceğini söyler. Zira eserin sözlük kısmında da *bulay*'dır (nşr. böley) 'böyledir' şeklinin bulunmasının (37b 12) bunu teyit ettiğini belirtir (Karamanlıoğlu, 1994, s. 133).

2.4. Karahanlı Türkçesi metni olarak değerlendirilen Rylands Kur'an Tercümesindeki şu cümlelerin söz konusu *bolayki*'ye yakın olduğu düşünülebilirse de aynı değerde değildir: "ruzi kıldı berdi sizge arıglardın bolgay kim şükr ötegey sizler" (Ata, 2004, s. 28/78a2).

Harezm Türkçesi metinlerinde *bolgay kim* kullanımının Anadolu Türkçesinde görülen *bolay ki* sözüne yakın bir kullanım olduğu düşünülebilirse de aynı değildir: "anıñ menizlig musahhar kılduk anı sizge bolgay kim şükr kılğay siz" (Kur'an Tercümesi 323a/6); "bolgay kim meni kecabada yok tep bilseler" (Nehcül-Feradis 414/15); "bolgay kim sağa boy berse tedi erse oğlu takı andak kıldı" (Nehcül-Feradis 342/2); "keçmişlerni sözlegil bolgay kim anlar saw pend bulgaylar" (TİEM 73 129r3) (Kök, 2004, s. 123); "...ol kim yarattı silerni yamanlarını kim silerde öñdün erdiler bolgay kim siler sakunukluk kılğay siler ol idi kıldı silerge...8b1-2" (Çağatayca Bir Kur'an Tefsiri) (Zülfikar, 1974, s. 168).

Çağatayca metinlerde Anadolu Türkçesi metinlerinde gördüğümüz gibi bir kullanım görülmemektedir. Eckmann'ın, Çağatayca El Kitabında 'bolgay' için verdiği açıklamalar, bizim ilgilendiğimiz kullanımla bir değildir. Eckmann, belirsizlik ifade etmek ve tereddüt ifadesi için bazen geçmiş zaman çekiminden sonra *bolgay* "olacak" sözünün getirildiğini belirterek şu örnekleri verir: *on ming evlük kişi çıktı bolgay, rahmı peyda boldı mu bolgay anıñ taş könglide* "onun taş göndünde (de) acıma duygusu ortaya çıkmış olmalı" (Eckmann-Karaağaç 2003, 116, §93f). Geniş zamanın hikâyesinden sonra getirilen *bolgay* "olacak" kelimesinde de tahmin ifadesi olduğunu kaydeder. *ol bu inayetka andak müstezhar, kim ba'zı mahalde padşah maslahatı üçün tengri-likdin hem tecaviüz kılur erdi bolgay*. "0 (Koca Hüseyin Kirnegi), bu yardıma (padişahın lutfuna) öylesine dayanmıştı ki padişahın işleri uğruna uluhiyete (ilahi kanunlara) tecaviüz olmalı" Küll. R. 681b:2 (Eckmann, 1998, s. §105d).

2.5. Günümüz Türk dillerinde *bolay* kullanımı Türkiye Türkçesi ağızları ve Gagavuzcada görülmektedir.

N.Özkan, Gagavuzcada fiil olarak *ol-* fiili kullanılmasına rağmen bağlaç olarak kullanılan *bolay* kelimesinde Eski Türkçenin *b-* önsesinin korunduğunu kaydetmektedir (Özkan, 2007, s. 96). Aynı çalışmada, *bolay* biçiminin Doğu Türkçesindeki *bolgay* <bol-gay gelecek zaman çekimi olduğu, bunun yanı sıra Doğu Türkçesinde belirsizlik, tereddüt, tahmin bildirmek üzere kullanıldığı, Eski Anadolu Türkçesinde de bugünkü Gagavuzcada olduğu

gibi “belki” anlamında *bolayki* şeklinin varlığını belirtilir. N. Özkan, cümle başı bağlaçları içerisinde işlediği *bolay* için Gagavuzcada “İnsan dizer türlü laflar/ Bolay gençler açsın gözlerini” örneğini verir (Özkan, 2007, s. 139). N. Özkan, Başkurtça ve Tatarcada *bolay*’ın “şöyle” anlamında olduğunu kaydetmektedir (Özkan, 2007, s. 139). Bu iki şekli bir gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak Gagavuzcadaki *bolay* ile Tatarca ve Başkurtçadaki *bolay*’ın anlam ve görev farklılıkları bu birleştirmeye müsait değildir.

Gagavuzcadaki *bolay* kullanımını “Dönme hiç bişeysez sade bolay Artapulun kefi bozulmasın, bolay o üfkelenmesin” örneğiyle veren Efendioğlu da Tatarca ve Başkurtça da *bolay*’ın “şöyle” anlamıyla kullanımının devam ettiğini söyleyerek aynı birleştirmeyi yapar (Efendioğlu, 2006, s. 196).

Anadolu ağızlarında kelimenin kullanımı, *Derleme Sözlüğü*’nde *bolay ki* “bari, keşke, hiç olmazsa, öyle ise” (Kılıkış -İzmir-Manisa; *Susurluk – Balıkesir ; *Keşan –Edirne; Konyar, Katransa *Kayalar, Selanik) ve *bulay* “bari, keşke, hiç olmazsa, öyle ise” (Havran *Edremit -Balıkesir, -Kütahya; *Lapseki -Çanakkale) *bulayki* “bari, keşke, hiç olmazsa, öyle ise” tanıkları ile görülür (DS). Anadolu ağızlarındaki *bulay*, *bolay*, *bulay ki* kullanımları yine bir başka araştırmacı Ünal’ca Anadolu ağızlarındaki *billay* “böyle, bu şekilde” kullanımı ile birleştirilmiştir (Ünal, 2012, s. 152vd.).

Tietze’nin verdiği örneklerden biri de ağız örneğidir: “Bir gımalı giz cider, /yolünü şaşurmuş/ bolaki bizüm eve cider!” (A. Caferoğlu, 1946, s. 188) (Tietze, 2002, s. 367).

Kütahya ve yöresi ağızlarında da *buley* “ola ki, inşallah” anlamıyla tespit edilmiştir (Aktan, 2002, s. 12).

Deny’nin gramerini Türkçeye çeviren A.U. Elöve de *kaşki* kelimesinin altında dipnotta “bolay kelimesini Rumelide bol, ay ki ve daha çok bol, a ki suretlerinde işittim. Bu kelime eski bolmak = olmak mastarının o vakitlerde yaşayan iltizami müfret gaibi (bolay=ola) dır. Bunun (bu ol-a ki) den koşa ‘hiatus’ dolayısıyla u düşerek b’ol, -a ki olması uzaktır” açıklamasını yapmıştır (Deny, 1941, s. 288).

Dinler Makedonya Türk ağzında, Eckmann bağlama edatları içerisinde *bole ki* “keşke” kelimesini “bole ki gelseydi da göreyim” örneği ile verir (Eckmann, 1960, s. 204). *Doğu Rodop Türk Ağızlarının Sözlüğü*’nde de *bolay ki* “keşki, bari” anlamlarıyla kaydedilmiştir (Mollova, 2003, s. 47).

3. Araştırmacıların doğrudan doğruya *bolay ki* için çeşitli açıklamaları bulunmaktadır.

Ergin, gelecek zamanı anlatırken Eski Türkçede gelecek zaman ekinin –gAy olduğunu, sonradan –gA şeklinin de ortaya çıktığını, Batı Türkçesinde /–g/’nin düşmesi ile –A şeklinin oluştuğunu fakat ekin işlev değiştirerek istek eki olduğunu söyler. Eski Anadolu Türkçesinde bir kelimede- bolayki (bolay kim)- (ola ki, kaşki, belki, galiba, olur ki)’de –gAy’ın devam ettiği-

nin söylenebileceğini belirtir. *bolay*'ın eski *bolgay* “olacak” tan geldiğinin anlaşıldığını, *bolay ki* yerine bazen *bola ki* çekiminin kullanılmış olmasının da bunu gösterdiğini kaydeder (Ergin, 1986, s. 303).

Hacıeminoğlu, Türk Dilinde Edatlar'da *bolay ki* sözünün ‘belki’ anlamında Batı Türkçesinde bağlama edatı olarak kullanıldığını Dede Korkut’tan tanıklarla verir (1971: 131-132). M. Özkan, Eski Anadolu Türkçesinde istek kipinin özelliklerini anlatırken ihtimal, sakınca anlamlarına da değinir. İsteğin içerisinde ‘acaba, belki, mümkündür, inşallah, sakın ha’ anlamlarının varlığını dile getirirken *ol-* fiilinin olumlu ve olumsuz çekimlerinde *bolay ki*, *bola ki*, *ola*, *ola ki*, *ola kim*, *olmaya*, *olmaya kim* şekillerini verir (M. Özkan, 2000, s. 142; M. Özkan, 2007, s. 111). Dipnotta, -A istek ekinin -gAy ekinin başındaki /g/ ünsüzü ile sondaki /y/ ünsüzünün düşmesi sonucu ortaya çıktığının kabul edildiğini belirtir. Ancak *bolay* örneğinde olduğu gibi /y/ ünsüzünü düşürmeden de -Ay biçiminde kullanıldığının görüldüğünü söyler (M. Özkan, 2000, s. 142, dipnot 324). Bu kullanımlarda istek ekli şekillerin bir çekimli fiilden çok bağlaç niteliğinde görüldüğünü de kaydeder (M. Özkan, 2007, s. 109vd).

Tietze, sözlüğünde *bolaki/bolayki/bolaykim* maddesinde ‘bari, keşki, inşallah; belki’ karşılıklarını *Derleme Sözlüğü* ve *Tarama Sözlüğü*’nü kaynak göstererek verir. Kelimenin açılımını “<bol- ‘olmak’+ istek kipi olan -a (ola, olsun) ve ki/kim” olarak gösterir (Tietze, 2002, s. 367). Tietze, *bol-* fiilinin Eski Osmanlıcada nadir olduğunu, sonraki dönemlerde ise hep yabancı bir şivenin alameti olduğunu kaydeder (Tietze, 2002, s. 367).

Demir, *ola* üzerinde durduğu yazısında, edat olarak değerlendirdiği kelimenin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yedi ayrı kullanım değeri olduğunu tespit etmiştir. Bu değerlerden altıncı başlıkta verilen *ola ki / ola kim* değeri içinde Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *bola kim*, *bolay ki*, *bolay kim* şekillerinin varlığını da hatırlatır. Bu değer için J.Deny’nin kelimeyi mürekkep bağlaçlarda “keşke, keşki” karşılığıyla, N. Hacıeminoğlu’nun bağlama edatlarında “belki” manası ile aldığını kaydetmiştir. *Tarama Sözlüğü*’nde de “belki, ihtimal ki, olabilir ki” manalarının verildiğini aktararak verir (Demir, 1996, s. 184-185).

Dankoff, Evliya Çelebi’deki (V 13b31) *bolay kim* kullanımını “ola ki, belki” anlamında olduğunu belirtmiş, “ola ki (böyle yazılmış!)” kaydıyla *Tarama Sözlüğü*’ne gönderme ile verir (Dankoff, 2004, s. 89).

N. Özkan, *bolay ki* biçiminin Doğu Türkçesindeki *bolgay* <bol-gay gelecek zaman çekimi olduğunu, Eski Anadolu Türkçesinde de bugünkü Gagavuzcada olduğu gibi “belki” anlamında kullanıldığını belirtmiştir (N. Özkan, 2007, s. 139).

4. Anadolu Türkçesinde, Eski Anadolu Türkçesinde *bolay ki*’yi yadırgamamıza neden olan iki ses özelliği vardır: *ol-* fiilinin Anadolu Türkçesi için olmaması gereken kelime başında b- sesi ve -ay eki.

Eski Anadolu Türkçesinde *bolay ki/kim* ve *bola ki/kim* dışında *bol-* fiilinin görüldüğü örnekler de vardır. *Tarama Sözlüğü*'nde Anadolu Türkçesinde *bol-* fiilinin görüldüğü tanıklar XIV., XV. ve XVI. yüzyıllardandır. Çeşitli nedenlerle lehçe karışıklığı bulunan eserlerde *bol-* ve *ol-* biçimlerinin bir arada bulunduğu metinler dışında da kimi metinlerde *bol-* ve *ol-* biçimlerinin bir arada bulunması örnekleri görülür.

bolay ki birleşimindeki kelime kökünü *bol-* fiili olarak görmek halinde, kök üzerine gelen *-ay* ekinin kaynağını açıklamak gerekir. Kimi transkripsiyon metinlerinde birleşimin *bulayki* olarak okunması (bkz.2), ayrı bir açılımı düşündürür mü? N. Özkan ve Efendioğlu, Başkurtça ve Tatarcadaki *bulay* “şöyle”, Ünal, Anadolu ağızlarındaki *billay* “böyle, bu şekilde” biçimini *bolayki* ile birleştirmişlerdir. Bu birleştirmenin anlam bakımından mümkün olamayacağını daha önce belirtmiştik. Bu birleştirmede, Kıpçak gramerlerinden *Et-Tuhfetü’z-Zekiyye*’de *bolgay* ve *bulay* “böyledir” (37b 12) anlamıyla verilen kelimenin de etkili olduğu düşünülebilir. *Et-Tuhfetü’z-zekiyye*’de ‘*bolgay*’ için Türkmence kaydının varlığındaki karışıklığı, Karamanlioğlu, *-gay*’ın Kıpçakça gelecek zaman eki olması, sözlükte verilen *bulay* kelimesinin “şöyle” olarak verilmesi nedeniyle bir yanlışlık olarak açıklamıştır (Karamanlioğlu, 1994, s. 133). “şöyle” anlamındaki kelimenin yapısını Karamanlioğlu ‘*ol alay*’dan *alay* gibi ‘*bu alay*’dan *bulay* olarak değerlendirmiştir. Bu kelime için düşünülen bu birleşme, *bolay ki* yanında *bulay ki* okunuşu nedeniyle *bulay ki* için “*bu ol-a-y-ki*” gibi bir açılımı akla getirmektedir. Farklı açılım arayışlarının ardındaki noktalardan birinin *bol-* fiili olduğu düşünüldüğünde, *-Ay* biçimbiriminin kaynağı ve görünümü dolayısıyla ortaya çıkan güçlüğü yenme ihtiyacı da belirlemektedir. Araştırmacıların *bolay*’ın *bolgay*’dan ek başı /g/ sesinin erimesiyle ortaya çıktığı görüşleri, ek sonundaki /y/’nin varlığı nedeniyle sorunludur. *-gAy* eki Uygurca metinlerden itibaren Doğu Türk yazı dilinde görülen gelecek-istek eki olarak yaygın kullanıma sahiptir. *-gAy* yanında, *-gA* de aynı görevle yaygındır. Anadolu Türkçesindeki *-A* istek, geniş zaman, gelecek zaman ekinin *-gA*’dan geldiği genel olarak kabul edilmektedir (Ergin, 1986; M. Özkan, 2000; Mansuroğlu 1968; Timurtaş, 1977, s. 315). Mansuroğlu, *-A* ile *-gAy* arasındaki ilişkinin Türkçede *-y* düşmediği için kurulmasının güç olduğunu belirterek Bang, Caferoğlu, Deny, Gabain, Kılıçoğlu’nun görüşlerini aktararak meselenin henüz çözülmemiş olduğunu belirtir (Mansuroğlu, 1968, s. 171 vd.).

Brockelmann, istek başlığında *-ay* ekini verir, Moğolca ile paralel olduğunu söyleyerek *-ay* ekinin Eski Osmanlıcada birinci kişi eki *-vAn* ile birlikte bulunduğunu kaydeder (1954, s. 227). *-Ay* ve *-AyI* biçimlerinin yanında ekin 1. kişide *-A* kısa formunun da bulunduğunu *Kutadgu Bilig*’den tanıkla verir. Brockelmann, 3. kişi için sadece *-A* ekini “kim közümnîñ suydın köñlide tuhmı mahabbet tarıla (ki gözyaşından onun kalbine sevgi

tohumu ekilsin)” ve “ne tañ ger tişe qatre su taşnı (Su damlası taşı delerse şaşılmaz)” örneklerinde gösterir. Son örnek cümleyi Eckmann, gelecek-istek içinde –gA>-A gelişmesi ile Çağataycada Oğuzcadan alınmış öge olarak değerlendirir (Eckmann, 1988, s. §101a). Brockelmann, gelecek zaman başlığında gelecekte yapılması istenen veya beklenen fiil için –gA, –gAy eklerinin kullanıldığını bu ekin kişi zamirleri ile kullanıldığını belirtir (1954, s. 239). Notlarda istek ile gelecek zaman arasındaki bulaşmanın *yürügeyin* (-yürümek istiyorum), *başlagayın* (başlamak istiyorum), *baglagayın* örneklerindeki şekilleri ortaya çıkardığını kaydeder (1954, s. 240).

Erdal, –gAy’ın –gA ile ilişkili olduğu görüşünü desteklediğini söyler. *Kutadgu Bilig*’deki ölçü nedeniyle ortaya çıkan alternatif şekil olan –A ile Osmanlı sahasındaki gelecek eki, modal –A, –gA’dan gelmiş olmalı derken Horasan Türkçesinde çekimde –gA’nın varlığını da hatırlatır (2004:242). Erdal’a göre –gA, orijinal bir sıfat fiil eki ve –gAy’ın sonundaki /y/ eski bir işaret zamiri ı/i’nin yalın hali olmalıdır. Ona göre bu varsayım, –gAy’ın niçin sadece yüklem olarak kullanıldığını ve sıfat fiil olarak kullanılmadığını da açıklamaktadır. Erdal, ekin sonundaki ı/i’nin kaybolması ile 3. kişi, diğer kişilere de genelleştirilmiş ve –gAy kalıplaşmıştır, der (2004:242-243).

Anadolu metinlerinde 3.kişide –gAy’ın –Ay olmasının *bolay ki* dışında başka örnekleri ile karşılaşmıyoruz. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde 3. kişilerde –gAy’e rastlanır ama –Ay’e rastlanmaz. –Ay Anadolu dışında sadece Türkmencede üçüncü kişilerde görülen biçimdir (İlker, 1997). Bu durumda, *bolay*’daki –Ay için başka kaynaklar arama ihtiyacı ortaya çıkar. Bu şekildeki /y/’nin başka bir birimin izi olup olmayacağı tartışılabilir. *bol-* fiilinin /b-/ önsesiyle kalıp olarak devam ettiği düşünülse Anadolu Türkçesinde istek ekinin –A olduğu ve bu –A’nın –gA’dan geldiği genel kabulüne uyulsa 3. kişide *bol-ga> bol-a* gelişmesi ortaya çıkar. *bola*’dan sonra gelen *ki* birimi ile birleşimde bir /y/’nin ortaya çıktığı düşünülebilir mi? Böyle bir sorgulama *bolay ki*’deki *ki*’nin ne me nem bir birim olduğunu tartışmayı gerektirir.

bolay biçiminin Moğolca ile ilişkilendirilmesi mümkün olur mu? 14. yüzyıl Kıpçak Türkçesi sözcük varlığını da veren *The King’s Dictionary* adıyla yayımlanan çok dilli sözlükte Farsça *şud* “it was”, Türkçe *boldı* “it was became”, Moğolca *bolai* “it is” karşılıkları ile verilmiştir (KD, 2000, s. 314, 205 Col.D-35). Brockelmann istek içerisinde işlediği –Ay, –AyI, –A ekinde Moğolca eklerle paralellik olduğunu belirtir. Şimdilik başka kaynaklarda buna ilişkin bir bilgi bulamadığım için bu konuyu bir yana bırakmayı tercih ediyorum. Dolayısıyla Anadolu Türkçesinde –A olması gereken *bol-a*’nın sonuna /y/’nin başka bir unsurdan eklenmiş olabileceği ihtimali değerlendirilecektir.

Ünlü ile biten kelimelerden sonra ünlü ile başlayan birimler geldiğinde *i-* fiilinin ekleşme aşamasındaki şekilleri bu bağlamda düşünüldüğünde,

arada bir /y/ sesinin belirttiği görülür: olsa idi > olsaydı > olsaydı; ola idi> olayıdı>olaydı; gele idi> geleyidi> geleydi vb. “gözüye *bakdıydı* yusuf meger” (Şeyyad Hamza-Yusuf u Züleyha) (Gülsevin, 1997, s. 91). Nitekim *bol-* fiilinin –A biçimbirimi ile kullanıldığı Eski Anadolu Türkçesi metni olarak değerlendirilen bir metinde *bola-y-ıduk* biçimiyle karşılaşırız (Karabacak, 2006, s. 167).

bol-a biçiminden sonra gelecek ünlüyle başlayan birim ne olabilir? Yapımız *bolay ki /bola ki / bolay kim / bola kim* olduğuna göre *ki* ve *kim* biçimbirimi üzerinde durulmalıdır. Bu biçimbirimlerin görev olarak bağlaç olduğu anlaşılmaktadır. *ki* ve *kim* bağlaçlarının Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde birbirinin yerine kullanımı yaygındır. Farsça *ki* bağlacının kullanımı yanında Türkçe *kim*’in kullanıldığı bilinmektedir. *kim* bağlacının *bola*’dan sonra ünlü ile başlayan bir şekli düşünülemezken *ki* için Türkçedeki iki *ki*’den birinin ünlü ile başlaması mümkün görülebilir. Kuvvetlendirici *ki* biçimbiriminin Farsça bağlaç *ki* ile karıştığını, kuvvetlendirici *ki*’nin kaynağının eski Türkçenin *erki* edatı olduğunu S. Çağatay ortaya koymuştur (1963). Bu görüş Türkologlarca kabul edilmiş bir görüştür (özetleme için bkz. Merhan 2007). *erki* edatının Türkiye Türkçesinde *ki* olarak görüldüğü örneklerin bir kısmı soru ekini takip eder, şüphe ile kuvvetlendirme sağlar, bir kısmı ise soru eksiz kuvvetlendirme sağlar. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *erki*’nin devamı olan *ki* için yapılmış müstakil çalışma bulunmamaktadır. Bazı çalışmalarda *erki*’nin devamı olan *ki*’nin önceleri *iki* şeklinde olduğu sonradan *ki* şeklini aldığı bu yüzden Farsça *ki* ile karıştırıldığı belirtilmiştir (Korkmaz, 1969/1995, s. 623; Tiken, 2004, s. 125). Tiken’in çalışmasında *ki*’nin *iki* olarak tespit edildiği örnekler *Süheyl ü Nevbahar*’dan verilen şu iki tanıktır: “Didi kim kazıyye ‘aceb ne-y-iki (SN, 158, 7); öginden geçer Nevbahar ‘aceb/ Dönüp söylemediği ne-y-iki sebep” (SN 159, 4) (Tiken, 2004, s. 125). Korkmaz, Vambery’den aktararak “bu neyiki didi” örneğini verir (Korkmaz, 1969/1995, s. 623). Küçük ise Korkmaz’ın çalışmasına dayanarak XV. ve XVI. yüzyıl Anadolu Türkçesi metinlerinde *erki* kelimesinin *iki* olarak görüldüğü örnekleri tespit etmiştir (Küçük, 1987). Küçük, XV. yüzyıl şairi Atayi’nin şu beyitlerinde görülen *iki*’nin eski *erki* olduğunu belirtir:

Şol râh-zen ki kesdi bize yol ne cân iki
Cismümde mihri-y-ile anun oldu cân iki

Yine Ahmed-i Rıdvân’ın Atayi’ye söylediği nazirede de *iki* kullanımını gösterir:

Dil vormeyen dil ehline ne dil-sitân iki
Cân bendedür özine şâh-ı cihân iki
bin yıl durur ki cân kuşu pervaz urup uçar

ol âsîâne irmedi ne âsumân *iki*
 bir dem dokınmadı ruhunun ‘aksi yüzüme
 Düşmedi gün zemîne bu nice zamân *iki*
 Bûlbüllerine gülleri göstermeye cemâl
 Bâg-ı cihânda bu ne ‘aceb gül-sitân *iki*
 Irmağın istemez yaşumun cûşın arturup
 Bâlâ-yı ser-bülendine serv-i revân *iki*
 Hûn-ı dil isteyüp gözümün yaşın itme red
 Birdür güherleri nola oldıysa kân *iki*
 Rıdvân hayâli gül-şenine bûlbül olalı
 Sözine benzeyen nicesi gül-sitân *iki* (Küçük, 1987, s. 367-368).

Küçük, aynı yazıda XVI. yüzyıl şairi Hüdâyî’nin şiirinde de *iki* kullanımının bulunduğunu ve Hüdâyî’nin şiirini aynı yüzyılda yaşayan Mânî’nin tahmis ettiğini ve bu şiirde de *erki* değeriyle *iki* kullanımının görüldüğünü söyler (Küçük, 1987, s. 368-369).

Tahmis-i Mânî gazel-i Hüdâyî
 -I-
 Anar mı bendesin ol şah-ı ‘izz u nâz ‘aceb
 İrer mi gûşına feryad-ı cân-güdâz ‘aceb
 Kime karîn *iki* ol yâr-ı dil-nevâz ‘aceb
 Kimünle salınur ol serv-i ser-firâz ‘aceb
 Kimün kolındadır ol çeşm-i şâh-bâz ‘aceb
 -III-
 Visâl-i yâr-ile kim şâdmân u hurrem *iki*
 Kimünle yer içer ola kimünle mahrem *iki*
 Kim ola ana mukârin ne gûne âdem *iki*
 O nâzenîn-i cihânum kimünle hem-dem *iki*
 Kim eyler-iki anun nâzına niyâz ‘aceb
 -V-
 Revâ mı mânî-i şeydâ kapundan ola cüdâ
 Hemîşe mazhar ola iltifatuna a’dâ
 Sebeb nedür buna ey dilber-i huceste-likâ
 Olup rakîbe karîb eyleyüp vefâlar ana
 Hüdâyî’den ne-y-*iki* bunca ihtirâz ‘aceb

Küçük yazısında *iki*’ye Ahmed Paşa’nın gazellerinde de rastlandığını örnekler (1987, s. 369):

Zülfinde ruhları ‘aceb anun ne mâh *iki*
 Kim bir gicede bakana görindi mâh *iki*
 ...
 Yine bu cevri cefâlar bize cânâ ne-y-*iki*
 Bu kadar hışm u belâlar bize cânâ ne-y-*iki*

Küçük, XVI. yüzyıl şairi Amri'nin şiirinde *iki* yanında *ki*'nin de aynı şiirde bulunduğunu kaydeder (1987, s. 370):

'Amrî'yi bir güzel sever dirler
Kim *iki* sevdügi Dukâ mı *ki*

...

Bûsen almağ için du'â kıldum
Ne *iki* hiç olur du'â mı *ki*

Vasfî'nin şiirinde de *iki* vardır (Küçük, 1987, s. 371):

Hayâl-i kâkülün derd-i serümdür
Ne sevdâ *iki* her dem başuma bu

Tâcîzâde Cafer Çelebi'nin divanındaki bir beyitte de cinas dolayısıyla *iki* kelimesinin bulunması gerektiğini kaydeden Küçük, beyiti şöyle verir (Küçük, 1987, s. 371):

Ben hastayı öldürmege hançer çeküpdür gözleri
Yâ Rab bu ne âyîn *iki* kurbân bir ü kassâb *iki*

Özbekçede *mikin* edatını değerlendiren Merhan, bu edatın soru edatı *mu* ve *erki* edatının Özbekçede devam eden şekli *ikin*'in birleşiminden oluştuğunu söyler (Merhan, 2007, s. 210). Özbekçede *ikin* edatının ünlülerden sonra *-ykin* ünsüzlerden sonra *-ikin* olduğunu da kaydeder (Merhan, 2007, s. 210). Bu örnek de Eski Anadolu Türkçesinde gördüğümüz *bolay-ki*'nin *bol-a iki* > *bolayki* şeklinde geliştiğini düşünmemize imkân sağlayabilecek durumdadır. Çağatay, Tuba ağzındaki *iyik* kelimesinin *erki* ile ilgisini verdiği yazıda Altun Yaruk'tan bir tanık verir: "inçip etüzümte tolu ögrünç togar bolgay erki biz yig adruk buyanıg tip tidi (Vücudumda öyle dolu bir sevinç doğuyor ki sanki biz fevkalade liyakati bulacağız)" (Altun Yaruk, 609-10) (Çağatay, 1968, s. 247). Yine Çağatay, *ki* < *erki* yazısında Uygurica III'ten "yana kelgey erki" 'yine gelecek ki (galiba)' örneğini verir (Çağatay, 1963). Çağatay, bu örneklerde *erki*'nin 'galiba, ya' anlamına gelen, bir şeyin tahminini ifade eden cümlelerde Almanca *wohl* ifadesine benzer şekilde kullanıldığını söyler (1963). Çağatay, *erki*'nin eski dilde -d, -gay, -r tamlayıcı/ekli fiillerden sonra geldiğini de belirtir (1963). Röhrborn'un Uiguriches Wörterbuch'unda *erki*'nin -gAy ekinden sonra kullanımı için verilen örneklerden "...bütgey erki tep sezinti; inçe bolmazun ol erdin bizine adatudâ kelgey erki; ...bulgay erki biz yeg adrok buyanıg..." (Röhrborn, 1998, s. 436), bizim *bolaykimiz* ile örtüşmektedir.

-A istek eki sonundaki /y/'yi bu şekilde açıkladıktan sonra kelime başındaki /b-/ için de kalıplaşma dışında, bir başka öneri olarak bir kaynaşma

düşünülebilir: bu ol-a iki > bu ol-a-y- iki> bulayki/ bolay ki. Bu tür kaynaşmalar için bilinen örnekler içinde bu ara> *bura*, bu ugr> *bugur* örnekleri sayılabilir.

bolayki veya *bulayki*'nin anlamında ihtimal, imkân, dilek, temenni, terecci değerlerinin varlığında -gA gelecek- istek eki kadar *bol-* fiili ve *erki* edatından gelen *ki* edatının etkisinin olduğu düşünülmelidir.

Bolay ki/kim, *bulay ki/kim* sözü, *bol-gay* biçiminin bir devamı sayılacaksa bunu ancak stilistik bir kullanım saymak mümkündür. Tıpkı Çağataycada *ol-* fiilinin veya -A gelecek istek ekinin şiirde ölçü gereği kullanılması gibi (Eckmann 1988), tıpkı -IsAr ekinin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinden sonra Osmanlıcada devam etmesi gibi (Fleming 1995). Bu stilistik kullanımın *bolgay*'ın /g/'sinin eritilmesi ile yabancı lehçe özelliğinin kısmen giderilerek *bolay* olarak kalıplaştığını söyleyerek mesele çözülmüş kabul edilebilir. Ancak bu çözümün yerine eski *erki*'nin, -A istek gelecek zaman ekinin, *bu* işaret zamirinin izinin aranması daha uygun olacaktır. Böylece *bu ol-a iki>bo/ulayiki> bo/ulayki* çözümünün anlam ve ses bilgisi yönünden daha kabul edilebilir bir açılım olduğunu düşünüyorum.

Kaynaklar

- Adamoviç (2009) Milan, *Floransalı Filippo Argenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi* (Çeviren Aziz Merhan), Ankara.
- Aktan (2002) Bilal, "Kütahya ve Yöresi Ağızları Üzerine", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* Cilt 9 Sayı 20, 2002, 9-21.
- Ata (2004) Aysu, *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası): Karahanlı Türkçesi*, Ankara.
- Aydın (2007) *Marino de Cavalli Yaşlılığa Övgü Der-Medh-i Piri Çeviren Murad Beg* (Hazırlayan Mehmet Aydın), Ankara.
- Brockelmann (1954) Carl, *Osttürkische Grammatik der Islamischen Litteratursprachen Mittelasiens*, Leiden.
- Çağatay (1963) Saadet, "Türkçede ki< erki", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1963, 345-350.
- (1969) "Tuba Ağzında İyik", *Türkiyat Mecmuası* Cilt 15, 171-174.
- Çörtü (1999) Mustafa Meral, *Arapça Dilbilgisi Sarf.Nahv.Edatlar*, İstanbul.
- Dankoff (2004) Robert, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi Sözlüğü* (Katkılarla İngilizceden Çeviren Semih Tezcan), Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi:37, İstanbul.
- Demir (1996) Necati, "Eski Türkiye Türkçesinde 'ola' Edatı", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 2. Sayı, 1996, 177-186.
- Deny (1941) Jean, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)* (Tercüme eden Ali Ulvi Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul.
- Devellioğlu (1993) Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara.
- Derleme Sözlüğü II*, Ankara, 1963.
- Eckmann (1988) Janos, *Çağatayca El kitabı* (Çev. Günay Karaağaç), İstanbul.

- Eckmann (1960) Janos, "Makedonya Dinler Ağzı", Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1960,
- EÇS (2001) *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi 5. Kitap* (Hazırlayanlar Y.Dağlı, S.A. Kahraman, İ. Sezgin), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Efendioğlu (2006) Süleyman, "Cümle Menşeli Edatlar", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 31*, Erzurum, 193-207.
- Eker (2010) Süer, "Türkçe-Farsça Dil İlişkilerinde Anlam Kopyaları Üzerine Notlar", *Prof. Dr. Cihat Özönder'in Anısına Sosyoloji Yazıları 1* (Editörler N.Güngör Ergan, E.Burcu, B.Şahin), Ankara, 197-211.
- Ergin (1986) Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul.
- Fleming (1995) Barbara, "Notes on the (-IsAr) Future and Its Modal Functions", *Turkologica* 26, 43-57, Wiesbaden.
- Gökalp (2009) Haluk, "Risaletü'n-Nushiye'de Tahkiye", *Turkish Studies Volum 4/7*, 298-325.
- Gümüşkılıç (2005), Mehmet, *Phonological Features of the 18th Century Ottoman Turkish VI*, Harvard.
- Gülsevin (1997), Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara.
- Hacıeminoğlu (1971) Necmettin, *Türk Dilinde Edatlar*, İstanbul.
- Hanser (2003) Oskar, *Türkmence El Kitabı* (Çeviren Zühal Kargı Ölmez), İstanbul.
- İlker (1997) Ayşe, *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Ankara.
- Karabacak (2006) *Türkçe Arapça Farsça Satır Arası Kur'an Tercümesi Brithish Museum Or 9515*, Ankara.
- Karamanhoğlu (1994) Fehmi, *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara.
- Kartallıoğlu (2010) Yavuz, *Bernardo da Parigi'nin Söz Kitabı 400 Yıllık İtalyanca-Türkçe Sözlük*, Ankara.
- KD 2000 *The King's Dictionary The Rasûlid Hexaglot: Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol* (Translated by T.Halasi-Kun, P.B. Golden, L.Ligeti, E. Schütz, T.T.Allsen- Edited with Notes and Commentary by Peter B. Golden), Brill, Leiden-Boston-Köln, 2000.
- Korkmaz (1969/1995) Zeynep, "Türkiye Türkçesinin ki bağlacı ile ki Şüphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı", *Necati Lûgal Armağanı*, 1969, 389-395 (Aynı yazı *Türk Dili Üzerine Araştırmalar* Birinci Ciltte 1995'te 620-624 arasında yayımlanmıştır.)
- Kök (2004) Abdullah, *Karahanlı Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v-235v/2) İnceleme-Giriş-Metin-Dizin*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Danışman Prof.Dr. S. Barutçu Özönder).
- Kur'an Tercümesi bkz. Sağol
- Küçük (1987) Sabahattin, "Türkçe Şüphe Bildiren Ki Edatı Üzerine", *Türk Dili Sayı*, 367-372.
- Mansuroğlu (1968) Mecdut, "Türkçe'de -gay/-gey Eki ve Türemeleri", *Jean Deny Armağanı*, Ankara, 171-183.
- Meninski (2000) Franciszek Mesgnien, *Thesaurus Linguarum Orientalium Lexicon Turcico-Arabico-Persicum*, İstanbul.
- Merhan (2007) Aziz, "Özbekçede mikin İlgeci", *Türk Dilleri Araştırmaları 17*, 207-214.
- Meynard (1971) *Dictionnaire Turc-Francais*, Tome I (Le'edition Paris 1881), Amsterdam.
- Molino (1989) *Giovanni Molino'nun İtalyanca Türkçe Sözlüğü ve Halk Türkçesi* (Asım Tanış), Ankara.
- Mollova (2003) Mefkure Riza, *Doğu Rodop Türk Ağzılarının Sözlüğü*, Ankara.
- Özkan (2000) Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.

- Özkan (2007) Mustafa, “Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki –a/-e’nin Kullanılışı Üzerine”, *Uluslar arası Eski Türkiye Türkçesi Toplantısı Bildirileri*, Ankara, 81-113.
- Özkan (2007) Nevzat, “Gagavuz Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri* (Editör Ahmet B. Ercilasun), Ankara.
- Özyetgin (2001) Melek, *Ebu Hayyan Kitabü'l-İdrak li Lisani'l-Etrak Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, Ankara.
- Radloff IV (1960) W., *Versuch eines wörterbuches der Türk –dialecte*, (1905-1911), Sank Petersburg.
- Redhouse (1890 /1987) Sir James W., *A Turkish and English Lexicon* (New Edition), Librairie Du Liban, Beirut.
- Röhrborn (1998) Klaus, *Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial Der Vorislamischen Türkischen Texte Aus Zentralasien Lieferung 6 emgeksin-ernek*, Wiesbaden.
- Tietze (2002) Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı Cilt 1 A-E*, Simurg, İstanbul-Wien, 2002.
- Tiken (2004) Kamil, *Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller*, Ankara.
- Timurtaş (1977) Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi, XV. yy. Gramer-Metin-Sözlük*, İstanbul.
- Toparlı vd. (1999) Recep Toparlı, Nevzat Yanık, M.Sadi Çöğenli, *El Kavaninü'l-Küllîye li-zabti'l-Lügati't-Türkiyye*, Ankara.
- Tarama Sözlüğü*, Ankara, 1963.
- Ünal (2012) Orçun, “Oğuzca Ayla ‘öyle, o şekilde’ Kelimesinin Kökeni Üzerine”, *Dil Araştırmaları Sayı 10 Bahar 2012*, 151-165.
- Nehcü'l-Feradis bkz. Eckmann
- Zülfikar (1974) Hamza, “Çağatayca Bir Kur'an Tefsiri”, *Türkoloji Dergisi Cilt VII, Sayı 1*, 153-195